

України. З іншого боку трагічне світовідчуття, схильність до депресії є іманентними рисами характеру ліричної героїні Н. Нікуліної, що оприявлено через крилатого “вороного” коня [1, 53]. Означення “крилатий” відсилає до коня Пегаса, який в античній міфології уособлював поетичне натхнення. Кінь був хтонічною істотою, пов’язаною з культом родючості й смертю. На думку психологів, якщо людина обирає чорний колір, то це свідчить про її депресивний стан. Очевидно, масть коня – “вороний” – чорний відносно поезії Н. Нікуліної можна потрактувати як те, що найчастіше пусковим механізмом поетичних рефлексій ліричної героїні є депресивні настрої через негаразди в особистому житті чи у світі, споглядання трагічних наслідків людської діяльності, згадування людей, що відійшли у вічність. Це певною мірою зумовлює літературні вподобання й моральні імперативи ліричної героїні, що не вбачає свого щастя тільки у стані задоволеності (“Я не люблю приспівок бадьористих” [2, 27], “Я прочитала книжку безтривожно – / І так тривожно стало на душі” [3, 21]).

Отже, у поезії Н. Нікуліної традиційні для української культури кольори в поєднанні з різними образами, що підсилюють код кольору, транслують широкий спектр смислів, оприявнюючи емоційно-психологічні і світоглядні особливості ліричної героїні. Естетика кольору у творчості дніпровської поетеси зумовлена не тільки національними стереотипами, але й архетипним його відчуттям. Домінування червоного кольору й образів, які у свідомості українців традиційно із ним пов’язуються (калина, вогонь, мак), є матеріалізованим відображенням темпераментності ліричної героїні, і, певною мірою, самої поетеси.

Література

- 1 Нікуліна Н. Житом перейти: поезії. Київ, 1990. 104 с.
- 2 Нікуліна Н. Знамення калини: поезії. Дніпропетровськ, 2000. 231 с.
- 3 Нікуліна Н. Тиха бесіда: поезії. Дніпропетровськ, 1993. 72 с.

Кучеренко С. В.,

заступник голови правління,
БФ імені Івана та Юрія Лип (м. Одеса)

ЮРІЙ ЛИПА ПРО ЗНАЧЕННЯ РИТМУ

У творчій та науковій спадщині українського поета, прозаїка, публіциста, перекладача, історіософа, геополітика, лікаря Юрія Липи (1900-1944) є праці з літературознавства й мистецтвознавства, де йдеться також і про критерії краси, якими вважаються міра, симетрія, пропорція, цілісність, відповідність, досконалість, порядок, ритм, гармонія, співзвуччя тощо. Ритм у природі, людині, суспільстві та мистецтві Ю. Липа аналізував у збірці есеїв “Бій за українську літературу” (1934-1935), що вже не раз ставала об’єктом досліджень, але такий предмет окреслено вперше. Принагідно слід навести сучасне визначення ритму (з гр. такт, рівність в русі; стрункість, домірність, пропорційність; образ, вид, фігура) – закономірне чергування співмірних елементів, їх повторність і мірність.

В есеї Ю. Липи “**Організація почуття**” читаємо: “Було б ризикованим говорити про розвій чи поступ у літературах людства, що існують від кількох тисяч літ, – але цілком певним є існування ритму в відчуванні літератури”. Липа-лікар відчувається за цим текстом: “Людський організм не може не сприймати в ритмі, бо сам є втіленим ритмом. Ритм є основою тривання людини в житті. Ритм кільканадцяти на мінуту віддихів, кількадесяти – ударів серця, ритм кількамінutowого обігу крові, пульсування

лімфи, перистальтичний рух кишок, чергування хімічних і фізіологічних реакцій, змучення й відпочинку – скрізь ритм є характеристичний для людини. І сприймання людиною може бути тільки у вимірі ритму. Не дивно, що найстаріші поеми Європи, що описують людське життя, писані гекзаметром, мають багато спільного з ритмом людського організму. Бо гекзаметр, як доводить у своїй цікавій праці Л. Ридель, постав із ритму биття людського серця. Ціле сприймання оточення може бути тільки у вимірі ритму” [1, 48].

Липа-науковець взяв до уваги міркування маляра-філософа П. Холодного-старшого про ритм як основу всього, зокрема пізнання: коли вловити ритм якогось явища, то тоді легко його пізнати; ритм – це вісь дедукцій; ритм є всюди, в кожному процесі, в кожній акції; ритм – це співвідношення окремих складових частин, це – рівнодіюча: ритм є в дрібницях, він є в складних процесах, що складаються з дрібниць; ритм є у війнах і революціях. І, погоджуючись з французьким письменником і критиком Ф. Міомандром, що “все є питанням ритму”, і що можливо за його допомогою “можна було б виявити істоту історії”, Липа-історіософ зазначив: “В ритмі є весь вік людини і всі віки народів”, та, йдучи за думкою А. Бергсона (“час творить невинно: ми є його творами”), підсумував: “Люди, як і книжки, натхнені спеціальним ритмом, ритмом своєї епохи” [1, 49]. “Радістю повноти почуття, його утвердження, його організації в образі” Липа-митець назвав відкриття автором власних почувань, віднайдення себе у всіх обставинах і хвилинах, висловлення себе в новому ритмі [1, 50]. Ю. Липа – “організатор українського почуття”, яким визначив його Ю. Косач, зазначив: “Пригляньмося тим образам, що їх дає людині рідна література, близька їй мовою, ритмом і напруженням. Образи, здобуті читачем тої літератури, є здобуті в найвищій радості, радості визволення, утвердження свого «я»” [1, 51].

В есеї “**Боротьба з янголом**” Ю. Липа-письменник продовжив досліджувати природу творчості, на початок якої поставив почуття схвилювання, підчас якого відбувається “переборення інерції оточення, раптове роз’яснення суперечностей, новий ритм серед тисячі знаних ритмів”. Творчий стан описано ним із власного досвіду. “Схвилювання від істотного” (Вахтангов), “розкриття внутрішньої істоти речей” (Бергсон) опановує творця, чудесність пізнання істотного приголомшує. Схвилювання виростає над людиною як “натхнення”, “унесення”, “стан душі, вищий самого життя, що в порівнянні з ним щастя є нічим, а слава непотрібна” (Флобер). “Почування чудесності є єдиною чистою нагородою письменника. Багато з них іншої не знає і не уявляє” [2, 54].

В есеї з промовистою назвою “**Новий ритм**” Ю. Липа висловив упевненість, що великі можливості стоять перед українською духовою расою. Її ритм, “повний нетерпеливості, звертається до своїх творчих одиниць по нову, різнородну, многоджерельну «Правду», правду власного обличчя, правду нового висловлення себе”. За Ю. Липою, в українському письменстві вже відчутні мелодії в новому ритмі – “неспокійні, а одночасно певні, скромні, а одночасно войовничі, лагідні, а одночасно повні найбільших, майже надлюдських амбіцій нашої крові, повні туги найбільш самотньої великої раси в Європі” [3, 157].

В есеї “**Розмова з молодою людиною**” Ю. Липа стверджував, що вплив нових часів чується в українській ліриці, в мові, в новій історичності. “Цей ритм, це – приспінення і туга за новою великістю, що відриває українську лірику від її дотеперішніх шаблонів. Нові часи не можуть говорити малояскравою мовою дев’ятнадцятого століття, приходять зміни в українській письменницькій мові. Глибшого і бадьорішого сприймання минулого вимагає новий ритм. Нові часи змушують до роздумувань над істотою нового письменника. Лишень новий письменник, що творить у новому ритмі, зможе

переступити поріг нового століття” [4, 200]. “Особливо тепер ритм і сила розвою української духовної раси формують його” [4, 205].

В есеї “**Сіра, жовта і червона**”, де Ю. Липа схарактеризував книжки відповідних кольорів, про червоні книжки зазначив: “У червоних книжках є щось, що притягає. Це пульсування крові, пульсування живе, нерівне, але щире. В тому пульсуванню – жива людина, що пише до живих людей... Вартість цих книжок для літератури в тому, що вони виростили з ритму життя серця сучасників. Червоні книжки – це найбезпосередніший вияв духовної землі, духовних теренів самої раси... Завдяки червоним книжкам меншою стає небезпека для літератури від надмірної інтелектуалізації і спекулятивності. Вони є джерелами віри не раз дуже великої, а тим самим і великим джерелом духовної сили... Не може бути зірваний контакт з ритмом сучасності без великої шкоди для літератури. Більшою для неї небезпекою є відірвання від духовної раси, ніж яке-небудь порушення канонів естетизму хвилями почувань” [5, 217].

Про ритм йдеться ще й у інших есеях збірки “Бій за українську літературу” (1934-1935) – “Campus martius”, “Рідна мова і рідна немова”, “Поріг століття”, а також у головній праці Ю. Липи “Призначення України” (1938) та опублікованій після його смерті статті “Похвала математиці” (1947). Останні не були розглянуті через обмежений обсяг тез та спонукають до продовження дослідження, а міркування сучасної дослідниці ритму Н.А. Лоліної у праці «Ритм часу та його роль в художній творчості людини» – до поглибленого його вивчення: «Митець несе в собі знання та паростки власних світів, океан особистого тлумачення оточення та власний, безпосередньо невід’ємний та самостійний ритмічний лад своєї парадигмальної особистості. Окрім цього, він є також і джерелом всезагальної експансії історичного ритму власної конкретної епохи. Тому процес творчості – це прояв та результат існування діалогу, вічного діалогу двох ритмів, двох мелодій, двох світів – власного світу митця та світу, в якому він творить та існує, що дарує іншим людям появу завжди нових, і в той же час “старих, як світ” мелодій, поем, скульптур та картин».

Література

1. Липа Ю. Організація почуття: есей. Твори в 10 т. / ред. Д. Сапіга. Львів: Каменярь, 2012. Т. 4. Бій за українську літературу. С. 40–52.
2. Липа Ю. Боротьба з янголом: есей. Бій за українську літературу... С. 52–66.
3. Липа Ю. Новий ритм: есей. Бій за українську літературу... С. 153–157.
4. Липа Ю. Розмова з молодого людиною: есей. Бій за українську літературу... С. 199–209.
5. Липа Ю. Сіра, жовта і червона: есей. Бій за українську літературу... С. 209–217.

Левчук Т. П.,

кандидат філологічних наук,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

МИСТЕЦЬКІ ПОШУКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕСТЕТИЧНИХ РУХІВ

Естетизм Лесі Українки засвідчує високий художній рівень її оригінальних текстів, критичні статті та епістолярій. Справа не стільки в хронологічному контексті діяльності письменниці – естетизм оформився в цілісну систему на порубіжжі XIX й XX століть, скільки в переконанні самої авторки, що “ніяка туга / краси перемагати не